

לעילוי נשמה
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

פרשת מקץ

חידושי תורה ושאלות מ - א' ועד ת' על פרשת השבוע ועניינא דיומא מהמפרשים מדרשים וכד'
התשובות מסודרות לפי סדר א-ב
בפרשה 146 פסוקים = חמה ולבנה

וְיָהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וּפְרָעָה חֹלֶם וְהָיָה לְעַמְּדָה עַל הַיָּאָר. (מא א)
כתב בישלטי הגבורים' ברוב השנים חנוכה חל בפרשת מקץ. מקץ שְׁנַתִּים, נוטריקון שמאל נר תדליק ימין מזוזה וכו'.
וכן סימן אחר בפרשת מקץ וּטְבַח טְבַח וְהָכֵן (מג טז) הח' מ'טבח', והתיבה מן 'והכן' הן אותיות חנוכה, וסמך לסעודות שעושים בחנוכה. ואותיות
וּטְבַח טְבַח בגימטריה מ"ד כמו הנרות בחנוכה כולל השמש.

וְיָהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים – ר"ת. וכאשר יוחנן הכהן יוונים מבית קדשינו ציונו שנדליק נרות תמניא יומי משמאל ימין מזוזה יקבענה מדליק. א"נ
יָמִים - יקבענה מצד ימין מהיצאיה. וּפְרָעָה - וחצר פתחיה רבים עושה הסדר. חֹלֶם - חייב להדליק משתחשך. וְהָיָה - ובעת הגיע נושאי התרמודאי
לְעַמְּדָה - עבר מצוות דליקה. עַל הַיָּאָר – עליו להדליק הכל יחד אנשים ונשים ראויים. א"נ וּפְרָעָה חֹלֶם – ופירשו רבותינו ע"ה ח' לילות מדליקין.
חֹנוּכָה ר"ת – חן ניתן וכבוד כהן האל, חן נטלו וכבוד כהני ה', חן וכבוד נשאו כהני האל. (רבינו אפרים)

זאת חנוכה – נקרא כך בגלל שקוראים בתורה זאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ (במדבר ז פד) האריז"ל ביאר את חשיבות יום זה וכן נכתב בספרי החסידות שימי
החנוכה הם המשך לימים הנוראים ומי שלא עשה תשובה בעשרת ימי תשובתו מתקבלת ורצויה עד יום השמיני של חנוכה.
כתב המהר"ל, המספר 8 הוא המייצג של העולם שמעל הטבע, וכך גם היוונים – יכלו לשלוט בעם ישראל בחומר – אבל בכל מה שניסו למנוע מהם
ברוח – לא יכלו, ועם ישראל המשיך במסירות נפש לשמור את מצוות התורה. ודווקא כיוון שיום זה נחשב "מעל הטבע" – יש בו היכולת לקרב לכל
אחד את הישועה לה הוא זקוק, אפילו מעל הטבע ממש.

פִּי לֹלֵא הַתְּמַהֲמָהֵנוּ כִּי עֵתָה שְׁבִנּוּ זֶה פְּעַמִּים. (מג ו) לֹלֵא אותיות אלול – מי שהתמהמה לחזור בתשובה יוכל לשוב עתה.
זאת בגימטריא צום קול ממון שהם ענייני התשובה. מִקֵּץ ר"ת ממון הוא צדקה, קול הוא תפילה, צום הוא תשובה - ותשובה ותפילה וצדקה
מעבירין את רוע הגזרה. מִקֵּץ ר"ת משא ומתן באמונה, קבעת עיתים לתורה, ציפית לישועה. והוא רמז להא דאיתא בגמרא: אמר רבא בשעה
שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה עסקת בפו"ר צפית לישועה פלפלת בחכמה הבנת דבר מתוך דבר. (שבת לא.)

וזהו וְיָהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וּפְרָעָה חֹלֶם לפי שאדם להביל דמה ימיו קצול עובר (תהלים קמד ד) ימיו עוברים מהרה כצל הזה שאין עומד זמן רב במקום
אחד כי כאשר ינטה השמש עובר הוא ממקומו (מצודת דוד). פרהה הוא כינוי ליצה"ר, מלשון עורף וכן לשון עפר.
וְיִקְרָא פְּרָעָה שֵׁם יוֹסֵף צִפְנָת פְּעֻנָה (מא מה) צִפְנָת פְּעֻנָה גימטריא מגלה מסתרים. (828)

צִפְנָת פְּעֻנָה ר"ת צדיק פטפט נגד תאוה פוטיפר עינה נפשו חיים. (רבינו אפרים) צופה פודה נביא תומך פותר עניו נביא חוזה (בעה"ט).
חֵמֶשׁ יָדוֹת (מג לד) רמז לנוסח התפילה בעל הניסים בה מוזכרים חמש פעמים יד - מִסְרַתְּ גְבוּרִים בְּיַד חֲלָשִׁים, וְרַבִּים בְּיַד מְעֻטִּים, וְיִטְמְאִים בְּיַד
טְהוּרִים, וְרַשְׁעִים בְּיַד צְדִיקִים, וְיִזְדִּים בְּיַד עוֹשֵׂי תוֹרָתְךָ.

חֲנוּכָה שֶׁמַּח – שֶׁמַּח ר"ת חודש מילה שבת – אלו הגזירות אותם גזרו היוונים שעם ישראל לא יקיימו. וכן ר"ת חֵמֶשׁ.
יֵשׁ לָנוּ אֵב זָקֵן (מד כ) רמז להלל הזקן שהלכה כמותו בסדר 'הולך ועולה' כאשר ביום הראשון מדליקים נר א' ביום השני נר ב' (אָב) וכן הלאה. ב'י
טעמים בדבר - כנגד הימים היוצאים – כלומר: בכל לילה מדליקים מספר נרות הזהה למספר הימים שכבר עברו.
מַעֲלִים הַחֹדֶשׁ וְאֵין מוֹרִידִים – זהו כלל האומר כי בכל ענייני קדושה יש תמיד ללכת מלמטה למעלה ולא בסדר הפוך. (שבת כא.)

בְּגִדוֹל הַחַל וְבִקְטָן כָּלָה (מד יב) רמז לשיטת בית שמאי שביום הראשון מדליקים שמונה ופחות והולך, עד שביום השמיני מדליקים נר אחד
(שומרי אמונים)

לֹא יִסוּר שְׁבֵט מִיְהוּדָה וּמַחֲקֵם מִבְּנֵי רַגְלָיו (בראשית מט ו)

כתב הרמב"ן - וזה היה עונש החשמונאים, שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצוות מישראל, ואף על פי כן נענוש
עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן החסידים המולכים זה אחר זה, עם כל גבורתם והצלחתם, נפלו ביד אויביהם בחרב, והגיע העונש בסוף
למה שאמרו רז"ל (בבא בתרא ג): כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא [פרש"י - שכל זרעו הרגם הורדוס ועבד היה ומלך תחתיהן
וקרא בניו על שם בית חשמונאי ומסתמא לאו בנות ישראל נסיב דזוהרים הם להשיא בנותם לעבדים והוו להו כולם עבדים]. שנכתרו כלם בעון
הזה. ואף על פי שהיה בזרע שמעון עונש מן הצדוקים, אבל כל זרע מתתיה חשמונאי הצדיק לא עברו אלא בעבור זה שמלכו ולא היו מזרע יהודה
ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את עבדיהם והם הכריתום. ואפשר גם
כן שהיה עליהם חטא במלכותם מפני שהיו כהנים, ונצטוו (במדבר יח ז) תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דָּבָר הַמִּצְוָה וְלִמְצִיית לְפָרְכָת וְעִבְדֵתָם עֲבֹדַת מִתְנַה
אֲתוֹן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם. ולא היה להם למלוך, רק לעבוד את עבודת ה'. וראיתי בירושלמי במסכת הוריות (פרק ג הלכה ב) אין מושחין מלכים כהנים. אמר
רבי יהודה ענתוריא על שם לֹא יִסוּר שְׁבֵט מִיְהוּדָה (בראשית מט ו). אמר רבי חייא בר' אבא לְמַעַן יֵאָרֶיךָ יָמִים עַל מַמְלַכְתוֹ הוּא וּבְנָיו בְּקָרְבַּי יִשְׂרָאֵל.,
מה כתיב בתריה לֹא יְהִיָּה לְכַהֲנִים הַלְוִיִּם (דברים יז כ-כא) הנה, שנו בכאן שאין מושחין מלכים מן הכהנים בני אהרן. ופירש תחלה שהוא לכבוד
יהודה, שאין השררה סרה מן השבט ההוא. ולפיכך, אף על פי שישאל מקימים עליהם מלך משאר השבטים כפי צורך השעה, אין מושחים אותן
שלא יהיה עליהם הוד מלכות אלא כמו שופטים ושוטרים יהיו. והזכירו הכהנים, שאף על פי שהן בעצמן ראויים למשיחה, אין מושחין אותן לשם
מלכות, וכל שכן שאר השבטים, וכמו שאמרו בגמרא (הוריות יא) שאין מושחין אלא מלכי בית דוד. ורבי חייא בר אבא פירש, שהוא מנוע מן התורה
שלא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה במלכות, והוא דבר ראוי והגון.

וְיִקְרָא יוֹסֵף אֶת שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי נִשְׁנִי אֶ-לְהִים אֶת כָּל עַמְלִי וְאֶת כָּל בֵּית אָבִי. (מא נט) כיצד קרא יוסף לבנו הראשון מנשה מלשון שכחה לפי שהודה
לקב"ה ששכח את בית אביו. והלא בזכות אביו ניצל מאשת פוטיפר לפי שדמות דיוקנו של אביו נראתה לו בחלון.
ביקש לשכוח את שגאת אחיו, וכן ביקש לשכוח את העובדה שאם לא היה נמכר לעבד והיה נשאר עם אביו היה מתעלה הרבה יותר ברוחניות.
כל זמן שהיה יוסף במצרים היה יעקב שרוי בצער, משנעשה משנה למלך נתמעט צערו של יעקב לפי שראה כִּי יֵשׁ שְׂבַר בְּמִצְרַיִם. (לקוטי מגדים)

ותרעב כל ארץ מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו. (מא נה) פרש"י - לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו. וכשבאו אצל פרעה ואומרים "כֹּפֶה הוּא אֹמֵר לָנוּ". אמר להם: "ולמה לא צברתם בר, והלא הכריתו לכם ששני הרעב באים?" אמרו לו: "אֶסְפְּנוּ הַרְבֵּה וְהִרְקִיבָה." אמר להם: "אם כן, פֶּלֶא אֲשֶׁר יֹאמֵר לָכֶם תַּעֲשׂוּ - הֲרִי גֹזֵר עַל הַתְּבוּאָה וְהִרְקִיבָה, מַה אִם יִגְזֹר עָלֵינוּ וְנָמוּת?" (בראשית רבה צא ה) **מה הטעם שביקש מהם למול. מניו למדו חז"ל שאמר יוסף למצרים למול את עצמם, והרמזים בזה?**

באור א' - דוד המלך אמר (תהלים קיט קסב) **שֵׁשׁ אֲנִי עַל אֲמֹרְתָהּ פְּמוֹצָא שְׁלַל רַב**. פרש"י - ורבותינו דרשו על המילה שהיה דוד בבית המרחץ וראה עצמו בלא ציצית ובלא תפילין ובלא תורה אמר אי לי שאני ערום מכל מצות כיון שנסתכל במילה שמה ואמר בצאתו (מבית המרחץ) **שֵׁשׁ אֲנִי עַל אֲמֹרְתָהּ הַמִּילָה שֶׁמִּתְחַלֵּה נִתְּנָה בְּמֵאֵמֶר וְלֹא בְּדַבְּרוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז ט) וַיֹּאמֶר אֶל-לְהִיִּם אֵל אַבְרָהָם וְאֵתָה אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר**. (שבת קל) פרעה אמר לכו אל יוסף אשר יאמר לְכֶם תַּעֲשׂוּ. ולא כתיב 'אשר יצוה' אלא ודאי 'אמירה' היינו מילה. (שפתי חכמים)

באור ב' - לכל מצרים לכו אל ס"ת למול.

באור ג' - במילה כתיב **הַמּוֹל לָכֶם פֶּל זָכֵר**. (יז י) גזירה שווה לכם, בפסוק אשר יאמר לכם תעשו.

באור ג' - לכם בגימטריא 90, המילה בגימטריא 90. וכן **לָכֶם תַּעֲשׂוּ**. בגימטריא המילה תעשו שווה אותם למול. (בעה"ט)

באור ד' - הערלה נקראת חרפה, שנאמר (בראשית לד יד) **לֹאִישׁ אֲשֶׁר לוֹ עֲרֻלָּה כִּי חֲרָפָה הוּא לָנוּ**. והרעב נקרא ג"כ חרפה שנאמר (יחזקאל לו ל) **לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֲרָפָה רַעֲב בְּגוֹיִם**. וזכות ברית המילה הועיל גם לנח שנאמר (בראשית ו יח) **וַהֲקַמְתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ פִּירְשִׁי בְרִית הִיא**

צריך על הפירות שלא ירקבו ויעפשו. ועוד שהמצרים שטופי זימה היו והיו צריכים תיקון זה בשנות הרעב, והמילה ממעטת התאוות. (כלי יקר)

באור ה' - הואיל בני קטורה חייבים במילה ובני ישמעאל נתערבו עם בני קטורה ואין הולכים אחר רוב בני נח לכן גזר יוסף שימולו. (ברכת מרדכי)

באור ו' - מפני שראה יוסף שיהיו ישראל בגלות וירצו להתדמות אליהם, ואם ח"ו יעברו אות ברית קודש אז לא יהיה תקומה להם בגולה. (יערות דבש)

שאלות

- א. **הם יצאו את העיר לא הרחקיו ויוסף אמר לאשר על ביתו קום רדף אחרי האנשים (מד ד) עד איזה מרחק אמר יוסף לרדוף אחריהם, ומדוע.**
- ב. **ויצו ראובן אתם לאמר הלא אמרתי אליכם לאמר אל תקטאו בגלד (מב כב) מה בא ראובן להוסיף בזה, אחר שאמרו אכל אשמים אנחנו והם בעצמם התחרטו על המעשה.**
- ג. **ויאסף אתם אל משמר שלשת ימים. (מב יז) מה הטעם שהכניסם לבית האסורים דווקא ג' ימים.**
- ד. **ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ונתן לו את אסנת בת פוטי פרע פהו או לאשה ויצא יוסף על ארץ מצרים. (מא מה) שמה של אמה של אסנת.**
- ד. **ויאמר ראובן אל אביו לאמר את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך (מב לו) קי"ל (מכות יא.) קללת חכם אפילו על תנאי היא באה. מי מבני בניו של ראובן מתו בגלל אותה קללה.**
- ה. **ראיה בפרשה שאין משיבין על הקלקלה.**
- ו. **ראיה בהפטרה שצריך הדין לשמוע דברי הבעלי דינים ולשנות אותם לפני בעלי הדין מיד אחר שטענו בעוד שעומדים הבעלי דין לפנייהם.**
- ז. **על מי מסופר שנגנב כוס של כסף מבעל בית המלון שלו ולא ידע מי הגנב, ראה תלמיד אחד שרוחץ את ידיו ומגנב אותן בגלימה של חבירו אמר האיש הזה לא אכפת לו מהממון של חבירי ייראה שהוא הגנב, אהד חלקי ששים מנבואה. רמזו בתיבה והנה.**
- ח. **ויעש האיש פאשר אמר יוסף ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף. (מג יז) אמרו רז"ל זה מנשה. באיזה גיל היה מנשה.**
- י. **יצא מאפרים, שם אמו צרועה, ומשיח בן יוסף יצא מזרעו.**
- כ. **ויצו יוסף וימלאו את קליהם בר וילהשיב פספיהם איש אל שקו ולתת להם צדה לדרך ויעש להם כן. (מב כה) מה הטעם שראה יוסף לצוות שישוּבו את הכסף לשקיהם. וכן לתת להם צדה לדרך.**
- כ. **ביום זה שרף המלך יהויקים את המגילה שכתב ברוך בן נריה מפי ירמיהו הנביא, וראו להתענות בו, אלא שלא נהגו כן מפני שחל בחג החנוכה.**
- ל. **איזה שפה ידע יוסף ופרעה לא ידע.**
- מ. **ונארא בחלמי והנה שבע שקלים עלת בקנה אהד מלאת וטבות. (מא כב) איתא בחז"ל שהיה זה בראש השנה. לכאורה קשה מהמנשה (ראש השנה טז.) בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן. כיצד חלם על תבואה בראש השנה והעולם נידון על התבואה בפסח.**
- נ. **ויאמרו אליו לא אדני ועבדיך באו לשבר אכל. (מב י) לכאורה האות ו' במילת ועבדיך נראית מיותרת, היה ראוי לומר עבדיך באו לשבר אכל.**
- ס. **וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריאהו מן הבור ויגלה ויחלף שמלתיו ויבא אל פרעה. (מא יד.) אין גלוח אלא בתער ומשמע מכאן שגלח גם את זקנו בתער ואיך עשה הדבר האסור הזה להשחית פאת זקן. וביום ראש השנה יצא יוסף מבית האסורים, איך הסתפר בראש השנה.**
- ע. **מפני מה התקצרו מחייו של יוסף עשר שנים, שמת בגיל מאה ועשר שנים, ומת קודם לאחיו, וכן נקרא עצמות בחייו שנאמר והעלתם את עצמתי מזה. (בראשית נכה).**
- ע. **ויהי בבקר ותפעם רוחו (מא ח) פרש"י - ובנבוכדנצר הוא אומר ותתפעם רוחו (דניאל ב. א) לפי שהיו שם שתי פעימות, שכחת החלום והעלמת פתרונו. ואצל פרעה לא נעלם ממנו אלא פתרון החלום. מה הטעם שאצל פרעה זכר את החלום והוצרך רק לפתרון ואילו אצל נבוכדנצר שכה גם את החלום.**
- פ. **ועתה רא פרעה איש נבון וחקם וישיתהו על ארץ מצרים. (מא לג) מה הטעם שפרעה נותן לו עצה שימנו איש על הארץ שיאסוף את התבואה, והרי לא נקרא להיות יועץ למלך.**
- צ. **ויבא יעקב כי יש שבר במצרים (מב א) ויאמר הנה שמעתי כי יש שבר במצרים (מב ב) מדוע שינה ויבא יעקב - ויאמר הנה שמעתי.**
- ק. **ויאמרו איש אל אחיו אכל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת. (מב כא) מה הטעם שרק עתה שמו לב להתוודות ולא מיד כשהניחם במשמר.**
- ק. **ויקספו משנה קחו בגדכם ואת הכסף המושב בפי אמתחתים תשיבו בגדכם אולי משנה הוא. (מג יב) מה הטעם שצויה יעקב לבניו להחזיר הכסף למצרים והרי טעות הגוי מותרת, וכן כתב הרמב"ם (הל' גולה ואבדה יא ג) טעות הגוי כאבדתו ומותרת, והוא שטעה מעצמו אבל להטעותו אסור.**
- ר. **ויאמר אלהם ישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת נלט בטינים ושקדים. (מג יא) מדוע לא שלח יעקב פירות משבעת המינים שבהם השתבחה ארץ ישראל.**
- ר. **ויצו ראובן אתם לאמר הלא אמרתי אליכם לאמר אל תקטאו בגלד ולא שמענתם וגם דמו הנה נדרש. (מב כב) מה הטעם שראובן קורא ליוסף ילד והלא היה בן שבע עשרה שנה בשעת המכירה.**
- ש. **ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם והנה עמד על הניאר. (מא א) לכאורה מדוע נאמר חלם בלשון הווה, היה לו לומר חלם בלשון עבר. כמה זמן היה חולם את החלום הנ"ל.**
- ת. **פרעה קצף על עבדיו ונתן אתי במשמר בית שר הטבחים אתי ואת שר האפים. (מא י) כיצד אמר פרעה קצף על עבדיו שהרי דיבר עם המלך ואין זה כבוד להזכיר את שמו.**

תשובות

- א. אלפיים אמה – איתא במדרש (ילקוט'ש מד) הם יצאו את העיר לא הרחיקו. פאה דאת אמרת (יהושע ג ד) רחוק יהיה ביניכם ובינו פאלפים אמה. אָמַר, אִם יִמְרָקוּן מִן הָעִיר אֶפְלוּ מִל אֶחָד אֵין פֶּל בְּרִיָּה וְכֹלָה לְהַחְזִיזָן. קום רדף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים. בְּעוֹד שְׂאִימַת כֶּרֶךְ עֲלֵיהֶם. *
- ב. בכור הוא – וכמו שמתחילים ממנו בגדולה כך מתחילים ממנו בפורענות, וכולם היו מסכימים שיישאר ראובן במאסר, כיון שהוא הבכור. לפיכך אמר להם ראובן אני לא חטאתי בזה מאחר שמחיתי בידכם ולא שמעתם למולי. (צורור המור) *
- ג. ג' דברים שעשו לו ויפשיטו את יוסף את פתנתו, וינשלוכו אתו הפנה, וימקרו את יוסף לישמעאלים (בעה"ט) וכן בפסוק מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק (מד טז) כנגד ג' שנאות שהשניאוהו. (רבינו אפרים)
- ד. דינה בת יעקב ילדה את אסנת – משכם בן חמור, וביקשו בני יעקב להרגה, אמרו יאמרו בכל הארץ שיש בת פסול באהלי יעקב, מה עשה יעקב, כתב על ציץ של זהב שם הקודש ותלה על צוארה ושלחה, והכל צפוי לפני הקב"ה, וירד מיכאל המלאך ונטלה והורידה למצרים לביתו של פוטיפרע שהיתה אסנת ראויה ליוסף, והיתה אשתו של פוטיפרע עקרה וגדלה אותה כבת, ולקחה יוסף לאשה. (ילקוט'ש בראשית פרק לד, קלד)
- ד. דתו ואבירים מבני ראובן מתו בעדת קורח. בשביל שאמר את שני בני תמימת נתקיים בשני בניו והם דתו ואבירים. (בעה"ט) (הוסי' השלם)
- ה. ה. השלום אביכם הִזְקֵן אֶשְׁר אֶמְרָתֶם הַעוֹדֵנוּ חַי (מג כז) אביכם זה יעקב, הזקן זה יצחק, והם השיבו שְׁלוֹם לַעֲבָדְךָ לְאֲבִינוּ עוֹדֵנוּ חַי (מג כח) ועל יצחק לא השיבו לפי שכבר מת מכאן שאין משיבים על הקלקלה. ויצחק נפטר י' שנים קודם שירד יעקב למצרים. (מושב זקנים)
- ו. ויאמר המלך זאת אמרת זה בני החי ובגד המות וזאת אמרת לא כי בגד המות יבני החי. (מלכים א ג כג) אמר רבי סימון צריך הדין לשנות טענותיהן שנאמר ויאמר המלך זאת אמרת זה בני החי וכו' (ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח). איתא בשו"ע (הו"מ סי' י"ז) צריך הדין לשמוע דברי הבעלי דינים ולשנות אותם שנאמר ויאמר המלך זאת אמרת זה בני החי וגו' ומצדיק הדין בלבו ואח"כ חותכו. כתב הסמ"ע (שם) נראה פשוט דצריך לשנותן לפני בע"ד מיד אחר שטענו בעוד שעומדים הבע"ד לפניהם וקודם משא ומתן של הדיינים וסברא הוא כדי שיהא נוח דעת בע"ד ולא יעלה על לבם שמא הדיינים ישאו ויתנו בדין ולא הביאו טענתן ואחר שסיכמו על הדין שוב לא יחזרו בהן ועוד שחא באמת הדיינים לא עמדו היטב על דברי טענותן ובשנותן לפני הבע"ד יעוררו אותן לומר כה וכה היו טענותיהם.
- ז. ז. מר זוטרא - היה ראש ישיבת פומבדיתא, חברם הקרוב של אמיר ושל רב אשי. כפתו אותו י"א כפתוהו על העמוד והלקוהו בשוטים. וי"א כפתיה בדברים שנדוהו אם לא יודה האמת והודה שהוא זה שגנב את הכוס. (בב"מ כד. -שיטה מקובצת) (עיין במקורות כיצד מותר היה לו לבייש את הגנב) *
- ח. ח. הלום - אָחָד חֲלָקֵי שְׂשִׁים מְבֻבָּאָה. (ברכות נו:) הנה בגימטריא 60.
- ט. ט' שנים לכל היותר שהרי נולד בטרם תבא שנת הרעב. (וצ"ע - מדוע קראו איש והוא בן פחות מ"ג שנים - דעת זקנים)
- י. ירבעם בן נבט – דכתיב ויירבעם בן נבט אפרתי מן הנזרה ושם אמו צרועה אשה אלמנה עבד לשלמה ונרם יד במלך. (מלכים א יא כו) איתא בזוהר – ומשיח זה הוא משבט אפרים, ומזרע ירבעם בן נבט, הוא בנו של אביה שמת בנעוריו, ובאותו יום שמת נולד לו בן, ונלקח מבית ירבעם אל המזבח, ושם לקחהו מאה ושבעים גיבורים שכולם היו צדיקים משבט אפרים שלא נמצאו בחטאו של ירבעם. ומבן אביה זה יצא המשיח הזה, ועל זה כתוב וספדו לו כל ישראל וקברו אותו... (זוהר בלק קנד) לא ירד בני עמקם (מב לח) אותיות ירבעם. (רבינו אפרים)
- כ. כפרה על חטאם – כשם שמכרוהו בעשרים כסף כך נתן בהם פחד וחרדה בלבם על דבר הכסף השב באמתחותיהם. (אלשיך, מלבי"ם). א"נ רצה להיטיב עמהם (ר"ש בן הפני) כדי שידעו שלא משנאה עשה להם את הצער הזה אלא כדי לכפר על חטאם. (מעשי ה', הכתב והקבלה) א"נ משום שידע שאם יטהר כסף של אחרים בידם לא יקחוהו, אלא ישיבו אותו ורצה לגלגל שיוכרחו לבוא שוב למצרים. (הגר"י). הטעם שנתן להם צדקה לדרך כדי שלא יצטרכו לפתוח את השקים בדרך (מלבי"ם) וכן כדי שלא יאכלו בדרך את מה שקנו והוא בדרך חסד להודיע להם שאין בדעתו להרע להם. (רמב"ן) כ"ח בכסלו – שנאמר ואת פקודי יהודי שלש דלתות וארבעה [כשקרא שלשה פקודים וגמר לקרות הרביעי] יקרעה פתער הספר והשלך אל האש אֶשְׁר אֵל הָאֵח עַד תָּם כָּל הַמַּגִּלָּה עַל הָאֵשׁ אֶשְׁר עַל הָאֵת. (ירמיהו לו כג) היה קורע וחותר אותם בתער הסופר והיה משליך על האש אשר על האח וכשקרא לפניו פסוק היה צריה לראש אמר אם כן מעתה איני מלך מיד קרעה ושרפה. (מצודת דוד) *
- ל. ל. לשון הקודש – איתא בגמרא (סוטה לו:) אָמְרוּ אֵיצְטַגְנִינִי פְרַעֲזָה: עַבְדֵּי שְׁלֵקוּהוּ רַבּוּ בְּעֵשְׂרִים כֶּסֶף תַּמְשִׁילֵהוּ עֲלֵינוּ? אָמַר לֵהֶן: גְּנוּנֵי מַלְכוּת אֲנִי רוּאָה בּוֹ. אָמְרוּ לוֹ: אֵם כֵּן, יְהֵא יוֹדַע בְּשַׁבְעִים לְשׁוֹן! בָּא גְבִירָאֵל וְלִימְדוּ שַׁבְעִים לְשׁוֹן. לֹא הָנִה קְגָמֵר. הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרִוּךְ הוּא וְלָמַד, שְׁנָאֲמַר: "עֲדוּת בִּיהוֹסֵף שְׁמוֹ בְּצִאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם שָׁפַת לֹא יִדְעָתִי אֲשַׁמְעֵה". וְלִמְחָר, כָּל לִישָׁנָא דְאִישְׁתַּעֵי פְרַעֲזָה בְּהַדְיָה, אֶהְדָּר לִיה. אִישְׁתַּעֵי אִיהוּ בְּלִשׁוֹן הַקְדוּשׁ, לֹא הָנִה קָא יַדַּע מַאי הָנִה אָמַר. אָמַר לִיה: אֲנִי מְצַדִּיק. כְּדִי שֶׁהַשֶּׁבַע בְּאֲמִצְעוֹת יוֹסֵף הַצַּדִּיק. כְּדִי שֶׁהַשֶּׁבַע הַגְּדוֹל שִׁיְהִיה בְּמִצְרַיִם לֹא יִבֹּא בְּאֲמִצְעוֹת שֶׁר. וּמֵאוֹתָהּ סִיבָה שִׁירְדוּ הָאֲחִים לְמִצְרַיִם לִשְׁבֶּר אֶחָד גַּם הוּא יֵרֵד כְּדִי לִשְׁבוֹר אוֹכַל לְאֲחֵרִים. (אדרת אליהו)
- מ. מחשבת הקב"ה בבריאת העולם היה בתשרי, ואילו המעשה היה בניסן. (תוספות ר"ה כז.) וכן אנו אומרים בראש השנה היום תרת עולם לפי שהוא דומה להריון ולידה. ההריון היה בראש השנה והלידה בניסן. וביאורו פרעה חלם על התבואה בראש השנה ותחילת השבוע החל בניסן. נבואה נזרקה בתוך דבריהם של בני יעקב – כולנו באנו לכאן על מנת לשבור אוכל, שהיה מטרת ירידת יוסף למצרים כדי שיתפרנסו יעקב והבאים מצרימה בשנות הרעב ע"י השכינה באמצעות יוסף הצדיק. כדי שהשבוע הגדול שיהיה במצרים לא יבוא באמצעות שר. ומאותה סיבה שירדו האחים למצרים לישבר אֶחָד גם הוא ירד כדי לשבור אוכל לאחרים. (אדרת אליהו)
- ס. סכנה היא - שמי שפוגע בכבוד המלכות חייב מיתה וחייב אדם לחלוק כבוד למלך. וכן מצינו אצל אבטולס בר ראובן התירו לו לספר בתער מפני כבוד המלכות. (ר עובדיה מברטנורא) * וכן איתא במושב זקנים ס'כנת מלכות שאני, וגילח בו ביום.
- ע. עשרה פעמים אמרו בני יעקב ליוסף עבדך אבינו, ושמע יוסף ושתק, ושתיקה כהודאה דמיא, לפיכך נתקצרו מחייו עשר שנים. (פרקי דר"א פל"ט) במקרא כתיב חמשה פעמים – והמתורגמן היה חוזר ושונה את דבריהם לפניו בלשון מצרי, והוה ליה עשרה פעמים (רד"ל). וכן לפי שהנהיג עצמו ברבנות (סוטה יג:)
- ע. עתיד רחוק הוא פתרוו החלום אצל נבוכדנצר לפי שמדבר על מלכויות בכל פרס יוון וישמעאל והם תהליך שלקח מאור בשנים. לעומת פרעה שהפתרוו של חלומו קורה בסמוך לחלום ופרעה יזכח בעיניו כי הפתרוו הוא נכו. לפיכך היה צורך להעלים את החלום עצמו של נבוכדנצר כדי שעל ידי זה יאמיו לפתרוו של דניאל אע"פ שלא יראה בעיניו כשזה יקרה. (הגר"א) ופרעה שינה לו החלום כדי לנסותו ויוסף תיקו אותו. (פענה רזא)
- פ. פתרוו החלום הוא – לפי שראה פרעה ששבע הפרות הרעות בולעות את שבע הפרות הבריות סימו בשבנות הרעב יתקיימו הבריות מתוך זה שיצברו בשנים הבריות. ולפי שראה ששבע השיבולים היו עולות בקנה אחד זה רמז שכל התבואה תימכר על ידי איש אחד. כי אוי לה לעיר שכולם רוצים להיות לה ראשים. (השל"ה. רמב"ן)
- צ. צניעות של יעקב – אע"פ שראה ברוח הקודש שיש שבר במצרים לא אמר להם רק הנה שמעתי. שָׁבֵר ר"ת שם בן רחל בְּמִצְרַיִם. והמלבי"ם פירש - אח"כ נודע לו בבירור פי יש שָׁבֵר בְּמִצְרַיִם.
- ק. קל וחומר עשו – אחרי שראו שיוסף ריחם עליהם ואמר לכו הביאו שָׁבֵר רַעֲבוֹן בְּמִצְרַיִם. (מב יט) שאיני רוצה שימותו בניכם ובנותיכם ברעב. אמרו אם זה שאינו עברי מרחם על עבריים כמונו ועל טפינו ונשינו ובלא שביקשנו ממנו, קל וחומר שהיה ראוי שאנו היינו מרחמים על אחינו בהתחננו אלינו. (אברבנאל) *
- ק. קידוש השם הוא – ומפני זה ציווה יעקב לבניו להחזיר הכסף למצרים. אע"פ שהיו המצריים עובדי ע"ז וקודם מתן תורה, כל שכן בזמן הזה שחייב אדם בכד. (כד הקמה)
- ר. רעב היה ולא עלה כל יכול. מה ששלח הוא דבר המשמטר לזמו רב והוא נותר משנים קודמות. (רש"ר הירש)
- ר. רחמיהם רצה לעורר עליהם – (אמת ליעקב) לפי שהיה יוסף מפונק ביותר שהיה אביו מענגו כילד אמר ראובן אפשר שמת מחמת פינוקו. ועוד שבכה כילד בשעת מכירתו. (אור עולם) ועוד שראוי היה לכם להעביר על חטאות נעוריו כי ילד הוא ומפני נעורו חטא לכם, ולא היה מתכוון להימתכם. (ספורנו. רבנו בחיי)
- ש. שנתיים ימים היה פרעה חולם בתמידות את החלום הזה אלא שהיה שוכח אותו ולסוף שנתיים ימים חלם ולא שכח. (אוה"ח)
- ת. תואר הוא שכל מלכי מצרים כינו בו. ומצאנו פְרַעֲזָה בימי אברהם, ובימי יוסף, ומת פרעה, וקם פרעה, וכן בימי ירמיהו. (א"ע) ושל עמלק אגג, בימי משה וירם מאגג מלפּו. ובימי שאול אגג מלפּו עמלק, אף כאו פרעה לשון מלכות. כי בשמו של מלך אין אומרו לפניו - דוד קצף על עבדיו. אלא כד אומרין לפניו המלך קצף על עבדיו, וכן לפניו אָנִי פְרַעֲזָה, אני אהיה המלך לבדי, כדכתיב רק הפסא אַגְדַּל מַמְךָ, לכן נקרא יוסף אַבְרָךָ אב למלך. (רשב"ם)

מקורות / חידויו *

א. **אלפיים אמה** – לפי שעדיין לא הספיקו לומר תפילת הדרך, שאם יתפללו לא יוכל עליהם. (אמרי אמת). א"ל לפי שהיה זה בשבת לכן שלא לבדוק אם כבר עברו אלפים אמה שזוהי תחום שבת סימן שהם ממחרים ומזדרימים לאביהם שלא יהיה ברעב ולכן אל תחזיר אותם משון שזוהי פיקוח נפש. אבל אם הם עדיין בתוך התחום סימן שאין להם רעב וכל הסיבה שהגיעו היא מחמת השכנים כדי שלא יתנו בהם עין הרע. (אוהב שלום)

ב. ביאור נוסף – רצה ראובן לעוררם להתחרט על זה שלא שמעו בקולו של גדול וכדי שתהא תשובתם שלימה שישובו גם על עוון זה. (דברי חיים)

ד. **את אֶסְנֵת** – דילידת דינה לשכם ורביהא איתת פוטיפרע רבא דטניס. (בראשית מא מה) (תרגום יונתן). **את אֶסְנֵת** – נשאה כדי שלא ילשין עליו פוטיפר שהוא עבד, או שהיתה מזרע יעקב, כמדרש שתלה לה קמיע בצוארה והשליכה, וכשיצא יוסף אל ארץ מצרים יצאו הבנות וכל אחת זרקה לו חפץ או תכשיט, וזו זרקה הקמיע, ונשאה. (בעלי התוספות). **את אֶסְנֵת** – אמרו במדרש שהיא בת דינה, והושיבה יעקב בסנה ותלה לה כתב, כל המתדבק ביך מתדבק בזרעו של יעקב, ויוסף הצניע הכתב, והראה אותו לאביו כשארם לו **אֶשְׁרֵךְ נֶתַן לִי אֶל־הַיָּם** (מח ט) (רבינו בחיי)

רש"י ד"ה אגניב כו' של אושפיוזיה. למאי נ"מ. אלא משום דאי דידיה גופיה לא הוה ליה למעבד הכי. אע"ג דשרי. מ"מ אינה מדת חסידות ומ"ז חסידא הוא דעביד לפניו משורת הדין. א"ו דאושפיוזיה היה ולא היה יכול ליפטר מן הדין כי הלה לא רצה למחול ועוד שמא היה חושד את מ"ז. מש"ה לא הוה סגי בלא"ה להוציא עצמו מהחשד. (בבא מציעא כד. - הגהות יעב"ץ)

מור וזוטרף חסידא אגניב ליה פסא דכספא מאושפיוזיא. פירש רש"י ז"ל כלי של אושפיוזיה. ויש להבין מי הכריחו לרש"י לפרש הכלי היה של אושפיוזיה והלא לשון 'אגניב ליה' נראה דאגניב לומר זוטרף מבית האושפיוזיא? ונראה לי בס"ד כי רש"י ז"ל סבר הסברה מכרתת אותנו לפרש דאותו הכוס לא היה של מור זוטרף אלא של אושפיוזיא ואקדים להביא **מעשה** מהשל"ה ז"ל בעוד היותו באשכנז נגב לו מביתו כפות של כסף ונחשד תלמיד אחד מתלמידיו בדבר זה והגאון השל"ה ז"ל חקר ודרש וחפש ויצא הכפות אצל התלמיד ההוא, ואז מרוב הבושה המיר דתו אחר כך ונתעשר ונסע ממקום למקום ומצא חן בעיני המלך והשרים והופקד מאת הממשלה להיות שר המכס בעיר הקדוש יפו תוב"ב [בתנה ותכונן במהרה בימינו] והגאון השל"ה ז"ל ידע מה נעשה בו. והנה אחרי זה בכמה שנים נסע הגאון השל"ה ז"ל לארץ הקדושה לדור בירושלים תוב"ב וכאשר בא לעיר יפו תוב"ב הכירו תלמידו המומר ההוא כי היה שם בעל המכס ועשה לו כבוד גדול ובקש ממנו שיבא עמו לביתו לנוח שם שעה אחת והגאון השל"ה ז"ל נבטיש ממנו והלך עמו וזה אחר שנכנס לחצר שלו עשה המצאה לשלוח המשרת של השל"ה מן הבית וישארו שניהם לבדם בבית והכניס להגאון השל"ה ז"ל בכל הדברים שבביתו להראותו כבוד עשירו וסוף דבר הכניסו לחדר אחד ויוציאו זה סכיניו זהה מחיקו ויאמר להגאון ז"ל שיקרא ודוי כי הוא הביאו לכאן לשחוט אותו ויחדר הגאון חרדה גדולה ויבך ויתנתן לו ויאמר לו מה עשית לך? דבר עמו כמה תחנונים וזה משיב לו כבעס גדול לא אטה אוון לדברך! תמהר לומר דוי ואם לאו אני תוקע הסכין בבטןך קודם דווי! ואו הגאון כשראה צרתו עמד התוודה בדמעות שליש ואחר דוי השכיב אותו לארץ ויאחז בצוארו והסכין אחז בידו השנית לשחטו בה והגאון סגר עיניו וקרא וקרא פסוק **ישמעל ישמעל** ויעניו סגורות הרכין המומר את ראשו עליו ושקו בקנה שלו ויאמר לו רבי! קומה שבה ומחול לי על הדבר הזה! ויתפלא הגאון ויאמר מי אתה? ויאמר אני תלמידך פלוני ומכיר אני במעשיך כי צדיק גמור אתה ועתה כשראיתי שבאת לארץ הקדושה למסור נפשך להשם יתברך בארץ הזאת אמרתי חבל על רבי שימסור נפשו אל האלקים בעוד היות בכגדו כתם קטן והוא כי אתה יש לך חטא אחד על אשר דחקת להוציא ממני הגניבה ועל ידי כך היית סיבה להמרת הדת שהיתה מחמת הבושה! ואף על פי שאתה עשית זאת להציל את ממונך עם כל זה לגבי דידך נחשב דבר זה לחטא גדול ואני לא תכוננתי לנקום ממך אלא כונתי היתה לעשות עמך טובה בצער הגדול אשר צערתיך להיות לך כפרה על חטא זה ועתה נעשית נקי וטהור וך והנך נכנס לארץ הקדושה טהור ונקי ועל כן תמחול לי על צער זה שעשיתי לך כי אתה רבי ואדוני וישק את רגליו ויפטרם לשלום שכבוד גדול עד כאן שמעתי. נמצא על כהאי גונא שהגבגב הוא תלמיד שנחשב בכלל תלמיד חכם ויגנוב דבר מרבו עצמו אם יעשו המצאה לתפוס מידו הגניבה ודאי יהיה זה בזה בושה מאד ידות על שאר גנבים ואפשר שיצא מזה תקלה גדולה שיצא זה לתרבות רעה וכאשר קרה לאותו תלמיד של הגאון השל"ה ז"ל על כך הוא עובדא דמור זוטרף דמיי להך עובדא אם היה הכוס ההוא שנגבגב הוא של מור זוטרף חסידא הנה בודאי כשמצא מקום חשד באחד מתלמידיו לא יהיה מתעסק בדבר לתפוס וליקח הגניבה מידו כי זה אחר כך מחמת בושתו מרבו ומאחרים אפשר שיצא לתרבות רעה וכדוהה באותו תלמיד ובודאי מור זוטרף שהיה חסיד גדול דקרו ליה חסידא בסתם היה חושש בדבר זה פן יהיה הוא סיבה שיצא זה לתרבות רעה דאף על גב שהוא מתכוין להציל את ממונו לאו משנת חסידים היא זו. על כן פירש רש"י ז"ל להכוס היה של האושפיוזיא ודאי היה חושד כל התלמידים בזה אם לא היה נמצא זה הכוס והיה חלול השם בדבר לכן השתדל לכפותו להוציא בלעו מפיו כדי לנקות התלמידים כולם מן חשד האושפיוזיא ויהיה מה שיהיה אחר כך הנה חשש חלול השם הוא יותר חזק ומה גם שהוא ברור שבודאי האושפיוזיא יחשוד כל התלמידים ולכן כאפיה ואודי ונמצא כולם נקיים וזה נתברר שהיה סורר רע וצבוע היה. (בן יהוידע שם)

מ. **מכאן מצליני זה היום תחלת מעשיך**. תימה לא ק"ל כרבי יהושע כדאמרינן בפ"ק (דף יב.) לתקופה כר' יהושע ואומר ר"ת דק"ל כרבי עינא דפריך משוה יובל ורב עינא ה"ק והא איכא זה היום תחלת מעשיך דאיתיה בראש השנה וליתיה ביובל אלא ודאי הא דאמרינן ליה לאו משום ברייתו של עולם אלא משום תחלת מעשה דין שהעולם נדון בו להתקיים או לאו וזה שייך נמי ביה"כ דיובל דהוקש לר"ה כדלקמן בפרק בתרא (דף לד.) (אבל בשאר יומי לא) ואע"ג דמשני ליה שפיר רב עינא לא הדר ביה ומיהו לאידיך לישנא קשיא דקאמר מתני' דלא כר"א הוה ליה לשנויי דזה היום תחלת מעשיך לאו אברייתא עולם קאי ומה שידס ר"א הקליר בגושם דשמיני עצרת כר"א דאמר בתשרי נברא העולם ובשל פסח יסד כר' יהושע **אומר ר"ת דאלו ואלו דברי א-להים חיים ואיכא למימר דבתשרי עלה במעשה לבראות ולא נברא עד ניסן** ודכוותה אשכחן בפרק עושין פסין (עירובין דף יח. ושם) גבי אדם

שעלה במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד. (תוספות – ר"ה כז.)
כ. נוסח הטור והשולחן ערוך (סימן תפ"פ.) נוסח בה"ג ח' בסללו, נוסח הכלב ה' בסללו. דעה נוספת היא דעת רבי עובדיה הנביא (הגהת דר"ע) והגהת 'סוד ישרים' תנ"ך מהדורת "אגודת שמואל", אמסטרדם תנ"ט, שצוטט בדרשות החתם סופר חלק ב', שהיה זה בא' בסללו שהוא מכוון כנגד יום כיפור.

ל. **איך ייתכן שפרעה למד ע' לשון ולא ידע לשון הקודש** – שמעתי ביאור בזה שפרעה רצה ללמוד אבל לא הצליח כלומר מן השמים מנעו בעד פרעה שהיה שיא הטומאה [כמו שכתוב הוא אמה וקנון אמה, ופרמשתקו אמה וורת] ללמוד את לשון הקודש.

אשתעי איהו בלשון הקדש. צ"ע אי הוה ע' לשון חוץ מלשון הקדש דהא הכא לא הוה ידע ליה ואמר בסוכה שע' פרים שמקריבין בחג הסוכות כנגד ע' אומות חוץ מישראל ואמר נמי בסדר פנחס ומונה ס"ה משפחות בישראל וע' באומות דתיב כי אתם המעט ה' משפחות מעט מכל העמים. (תוספות שאנץ שם) **כי א"ל אבי השביעני א"ל זיל איתשל כו'**. דמשמע מתוך התובים שהוצרך יוסף לרבות עליו רעים לבקש מפרעה על כך כמ"ש וידבר יוסף אל בית פרעה גו' אם נא מצאתי חן בעיניכם דברו נא באזני פרעה לאמר אבי השביעני גו' והיינו דלא ניחא ליה לפרעה משום דאיתא במדרשות שראה פרעה שנתברך נילוס כשכא יעקב למצרים גם שפסק הרעב וע"כ רצה לעכב גם ארונו שם ולולי השבועה של יוסף שקבל עליו לא היה נתרצה פרעה להעלותו משם כדכתיב עלה וקבור את אביך כאשר השביעך ובודאי דהיה מפציר ביוסף משום זה זיל איתשל אשבעתך אי לאו דא"ל ואיתשל נמי אדירך ודו"ק. (חידושי אגדות שם) **אָמְרוּ לוֹ אֶגְזֵנְיָנוּ: עֲבָד שְׁלֵקְחוּ רְבוּ בְעֶשְׂרִים פָּסָה, תְּמַשְׁלִיחוּ עֲלֵינוּ?** (בראשית מא, מד). קשא מה להם להזכיר סך הכסף אם בעשרים ואם באלף! מה הפרש יש בזה? והלא עיקר הקפידה היא על אשר הוא עבד ובנימוסי מצרים אין עבד מולך!

ונראה לי בס"ד כונתם בזה שאם קנאו בדמים יקרים יש לומר שהוא אינו עבד כאמת אלא גנבוהו מבית אביו ומכרו אותו וכיון בדברך גניבה לקחו אותו לא יחול עליו שם עבדות דאינו נקנה להם אלא עדיין הוא בן חורין וכמו שאמר הוא לשר המשקים פי גִּבְבִּי עֲבָדְתִּי מֵאָרְץ הַעֲבָרִים (בראשית מ, טו).

אך כיון שקנאו רבו בעשרים כסף שהוא דבר מועט ודאי המוכר לא גנבו מבית אביו בשביל הנאה קלה אלא ודאי זה מעשיו רעים ולכן אביו מכרו בדבר מועט וגם הקונה אותו חזר ומכרו בדבר מועט, ואם כן זה לא נגבגב ואז חל עליו קנין עבדות והרי זה עבד גמור! ואיך ימלוך עלינו? כי בנמוסי מצרים עבד לא ימלוך! ולפי דרכם רמזו עליו עוד סיבה אחרת כיון דנמכר בדבר מועט אם כן זו הוכחה דמעשיו רעים! והשיב להם גִּבְבִּי מְלִכְתָּא אֲנִי רוּזָאָה בו ואם כן הוא איש הגון מאד ואיך ימכרו אותו אביו? אלא ודאי גנוב הוא! וכיון דגנוב לא יחול עליו שם עבד ואינו נקנה לעבד. (בן יהוידע שם)

איתשל נמי אדירך ואע"ג דלא ניחא ליה – ותימה הלא לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדעתו של פרעה כמו ההוא מעשה דצדקיהו ונבוכדנצר דמייתי התם מיהו מהכא משמע דהוה בפניו דאמר בפ' ר' אליעזר בנדרים (דף סה.) המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו פי' בפניו ואפילו בעל כרחו ומיהו תימה לומר דהנודר על דעת חבירו מתירים לו שלא מדעת חבירו ושמה אוקמיה במלתא דגיוזם בעלמא שגויזמו כך מיהו לא היה יכול לישאל עליו אי לא ניחא ליה לפרעה. (תוספות שם)

ס. איתא בגמרא (מעילה ז.) על ראובן בן איסטרובלי שהסתפר קומי כדי שלא יכירו שהוא יהודי (רש"י ותוס' שם). וכך הוא הצליח לבטל גזרות שגורה המלכות שלא לשמור שבת, שלא למול, ולבעול את הנידות. אח"כ גילו שהוא יהודי, ושוב החזירו את הגזרות, עד שהם התבטלו בדרך אחרת.

המספר קומי הרי זה מדרכי האמורי. אבטלמוס בר ראובן התירו לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות. של בית רבן גמליאל התירו להם לספר בהכמת יונית, מפני שקרובים למלכות. (בבא קמא פג.)

פ. ביאור נוסף – המילה **ועָהָה** אמר פרעה ולא יוסף. דהיינו אחרי שיוסף פתר את החלום, אמר פרעה **ועָהָה** פירושו וכעת מה אנו עושים? ענה יוסף **יָרָא פְּרַעְהַ אִישׁ נְבוֹן וְחָכֵם** וגו' (רבי עזרא עטיה)

ק. **אִישׁ אֶל אֶחָיו אָבְל אֶשְׁמִים אֶנְהֵנוּ** בפסוק זה ששה אלפ"ן ברצף כנגד ארבע בני השפחות שאהבו אותו וראובן ובנימין. (רבינו אפרים)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת

התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה

לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

לקבלת העלון במייל נא לפנות לכתובת ramnadlan018@gmail.com